

■ TAALKUNDE

Taal hangt niet in de lucht

Een kind kan voor zijn zesde jaar net zo gemakkelijk twee talen tegelijk leren als één. Dat pedagogische inzicht heeft een sterke roep veroorzaakt om kinderen al in de kleuterklas een tweede taal aan te leren. Taalverwervingsspecialiste

Annick De Houwer waarschuwt: „Vanzelf gaat het niet. Een tweede taal hangt niet in de lucht.”

door ludo permentier

TEN minste één op de vijf kinderen in Vlaamse basisscholen spreekt of hoort thuis een andere taal dan het Nederlands. De meerderheid van deze kinderen is tweetalig. Soms begrijpen ze hun tweede taal alleen maar; meestal spreken ze die ook. Nederlands plus Frans in de helft van de gevallen, Nederlands plus Turks of Engels in tien procent. Maar er worden in Vlaanderen tientallen talen gesproken, van Thai en Hongaars tot Noors en Lingala.

Dat is iets om jaloers op te zijn, want een tweede taal leren op latere leeftijd kost bloed, zweet en tranen. Maar volgens Annick De Houwer, die doceert aan het departement Communicatiewetenschappen van de UA, gaat dat niet vanzelf. „Het vergt de juiste omstandigheden om dit mogelijk te maken.”

Een kind leert pas twee talen begrijpen als er een groot en gevarieerd taalaanbod is in die twee talen tussen een volwassene en dat individuele kind. Het taalaanbod moet daarenboven aangepast zijn aan de leeftijd van het kind. Een baby voor de televisie zetten of laten meeluisteren als volwassenen onder elkaar praten, volstaat duidelijk niet.

Om die tweede taal ook te leren spreken, komen daar voorwaarden bij. De belangrijkste is de noodzaak om die tweede taal te gebruiken. Zo gebeurt het dat een kind uit een gemengd gezin slechts één taal spreekt, omdat een van de ouders tweetalig is. Als dat kind niet de noodzaak aanvoelt om zijn tweede taal te gebruiken, zal het die taal niet leren spreken.

„Neem een kind uit voormalig Joegoslavië, plaats dat in een opvanggezin en stuur het naar een Vlaamse school. In zes maanden tijd kan het communiceren in het Nederlands. Terwijl dat dikwijls veel moeilijker gaat bij kinderen van bijvoorbeeld Marokkaanse afkomst die hier al lang wonen. Dat komt waarschijnlijk doordat zij meestal taalgenoten vinden in hun klas. De noodzaak om te communiceren in de vreemde taal valt dan grotendeels weg.”

Ook een crèche in een andere taal volstaat niet. De Houwer waarschuwt voor de gevaren daarvan. „Zo is het tragische geval bekend van een gezin met dove ouders, die vernamen dat hun derde kind wel kon horen. Dat kind werd in een sprekende crèche gezet, want de ouders hoopten dat het goed zou leren praten, zodat het later de stem zou zijn voor het gehele gezin.” Het is slecht afgelopen, want het kind

In Vlaanderen worden tientallen talen gesproken, van Frans en Turks over Marokkaans en Engels tot Thai en Lingala. © ivan put

sprak helemaal niet, het werd zelfs onhandelbaar. Dat had alles te maken met het feit dat er nooit van persoon tot persoon mee gesproken werd. In de crèche hoorde het praten, maar er werd te weinig mét het kind gepraat. Een kind moet veel kunnen communiceren in zijn tweede taal, vooral in individuele contacten met een volwassene.

Deze vaststelling geldt ook voor eentalig opgevoede kinderen. Recent Amerikaans onderzoek heeft uitgewezen dat het taalvermogen van voor de rest vergelijkbare kinderen al op hun derde jaar erg verscheiden is. Sommige kinderen hebben een woordenschat van vijfhonderd woorden, andere kennen er meer dan duizend. Dat grote verschil is maar te verklaren door één duidelijke factor: de hoeveelheid woorden die tegen deze kinderen per uur werd gesproken sinds hun geboorte. Gezinnen waarin weinig wordt gepraat, brengen minder taalvaardige kinderen voort. Ze ontnemen hun kinderen kansen op ontwikkeling.

„En dat is jammer, want taal is gratis”, zegt Annick De Houwer. Maar als de voorwaarden vervuld zijn, gaat het snel. De Houwer leidt samen met een Amerikaanse collega een groot project, waarvoor ze onder meer dertig eentalige en dertig Nederlands-Franstalige kinderen langdurig en intensief volgt. Het is nog te vroeg om conclusies te trekken, maar enkele tendensen tekennen zich al af. Zo is het taalgebruik al erg gevarieerd als de kinderen

dertien maanden oud zijn. Sommige kinderen verstaan twee talen, maar spreken er slechts één. De tweetaligen begrijpen allemaal woorden in de twee talen. Hun totale woordenschat is groter dan die van de eentaligen, al is hun woordenschat per taal meestal kleiner. „Die variatie wordt dikwijls niet onderkend”, zegt De Houwer, „en tweetaligheid wordt voorgesteld als perfecte beheersing van twee talen, wat natuurlijk niet kan. Ook als volwassene perfectioneer je nog altijd je taalkennis.”

Typisch voor tweetalige kinderen is dat ze hun twee talen gebruiken voor specifieke onderwerpen. Zo zijn er veel volwassenen die om een of andere reden hebben leren tellen en rekenen in het Frans, en dat hun hele leven

lang doen. De meesten kennen hun huis-, tuin- en keukenwoordenschat ook beter in de ene taal dan in de andere. Of hun vaktaal. „Jonge kinderen leren al heel vroeg wat de normen zijn voor hun taalkeuze. Ze voelen aan in welke omstandigheden zij de ene, dan wel de andere taal moeten spreken.”

Op een videoreportage die De Houwer heeft gemaakt zijn kinderen te zien met hun taalgemengde ouders. Als ze een gezelschapsspel spelen, spreken ze spontaan de twee talen door elkaar, altijd tot de juiste ouder. Dat zulke kinderen aanvankelijk niet schijnen te beseffen welke woorden tot welke taal behoren en zinnen maken waarin de twee door elkaar worden gehusseld, vindt De

Houwer niet erg. „Dat gebeurt vooral wanneer dat in de gespreksituatie aanvaardbaar is. Als het communicatieproblemen zou veroorzaken, zou het kind dat gauw afleren.”

De Houwer heeft geen begrip voor scholen die de kinderen verbieden onder elkaar een andere taal te gebruiken dan de officiële. „Dat is zo nutteloos als ze verbieden om bijvoorbeeld werkwoorden te gebruiken.” Tweetaligen spreken immers automatisch een vaste taal met dezelfde persoon. Die scholen gaan ervan uit dat deze kinderen zich bewust zijn van hun taalkeuze en die op commando kunnen veranderen. „Behalve de ethische problemen die daarmee gepaard gaan, is zulk een verbod volkomen misplaatst omdat het voorbijgaat aan de ontwikkelingsfase van jonge kinderen.”

Leidt al deze wetenschap nu tot een aanbeveling om een tweede taalvak in te voeren vanaf de kleuterklas of de lagere school? Annick De Houwer is heel voorzichtig in haar antwoord. „Het is onrealistisch te verwachten dat alle kinderen na het laatste jaar van de basisschool vlot twee talen kunnen begrijpen, spreken, lezen en schrijven. Als zo een einddoel wordt gesteld, dan moet dat veel later liggen, bij het einde van de leerplicht. Maar er kan al veel voorbereidend werk gebeuren in de basisschool.” Ze denkt vooral aan het stimuleren van de belangstelling voor vreemde talen. Traditionele formele taallessen voor jonge kinderen vindt ze zeer dubieus. „Vermits er geen sprake is van communicatieve noodzaak, en ook de frequentie van het taalaanbod vrij laag zal zijn, kan er niet veel verwacht worden voor taalbegrip, laat staan voor taalproductie.” En als zulke lessen een negatieve houding oproepen tegenover de vreemde taal, zijn ze al helemaal contraproductief. Een betere methode is twee deeltijdse leerkrachten aan te stellen per klas, die elkaars taal niet spreken met de kinderen. Maar deze onderdompelmethode kan alleen werken in klassen met minder dan tien leerlingen en heeft pas zin als ze jarenlang volgehouden wordt.

Blijft over: de taalrijkdom die in Vlaamse scholen aanwezig is door het grote aantal tweetalige kinderen. „Als die ontgonnen kan worden, bijvoorbeeld door ouders en kinderen in te schakelen in plezierige kennismakingsprojecten, dan komen we al een heel eind verder. Dit soort projecten benadrukt het communicatieve van taal en het plezier dat je ermee kunt hebben. Daarop kun je dan later voortbouwen.”

Driejarige drietalige

JAN Dheedene en Inge Bruy-nooghe wonen al verscheidene jaren in Sjanghai. Hun dochter Hannah (bijna 3) gaat voor de middag naar de peutertuin op een internationale school waar Engels de officiële voertaal is, maar waar ook veel Chinees wordt gesproken.

Na de middag is ze thuis bij een huishoudster die alleen Chinees spreekt. De ouders spreken Nederlands met haar. Hun ervaringen leren dat kinderen erin slaan op heel jonge leeftijd meer dan één taal aan te leren en te onderscheiden.

Het leek er eerst op dat Hannah hopeloos in de war was met de talen die ze te verwerken kreeg. Ze was bijna twee jaar en begreep goed Nederlands én Chinees, maar sprak geen woord. Met Kerstmis 2003 kwam de familie een maand naar België. Door de blootstelling aan één taal begon Hannah plots Nederlands te spreken, en ze gebruikte zelfs moeilijker woorden zoals *aardbei* en *appelsap*.

Toen ze weer in China kwam, begreep ze geen woord meer van het Chinees van de huishoudster. Het duurde enkele maanden voor het Chinees terug op gang kwam, en sedert midden dit jaar ontwikkelen beide talen zich heel snel.

Ondertussen is er Engels bijgekomen op school, wat Hannah goed begrijpt en spreekt.

„Het is fascinerend te zien hoe een kind van tweeënehalf jaar erin slaagt om drie talen te onderscheiden,” aldus vader Jan.

„Nederlands is de taal van mama en papa, met de huishoudster spreekt ze lange zinnen in het Chinees. Meestal wisselt ze onbewust tussen de talen, afhankelijk van de persoon met wie ze converseert. Ze beseft dat mensen anders spreken, want als ze gevraagd wordt hoe de huishoudster *poes*, *broertje*, *rijst* en dergelijke basiswoorden noemt, dan komt ze met de Chinese vertaling op de proppen, perfect geïntoneerd. Als Hannah kinderen ziet, begint ze spontaan Engels te spreken, of het nu Chinese of westerse kinderen zijn. In haar taalsysteem is Engels blijkbaar de taal van kinderen.” (lp)

VIJF TIPS VOOR TWEETALIGE GEZINNEN

■ Spreek in je gezin op een spontane manier de twee talen door elkaar, maar let erop dat de kinderen ze allebei vaak horen en in verschillende situaties. Zoek mogelijkheden op waarin de kinderen alle talen gebruiken die in het gezin aanwezig zijn. Lees boeken voor, en lees samen met de kinderen in elke taal die belangrijk is in hun leven.

■ Spreek met al je kinderen op dezelfde manier. Niet bijvoorbeeld met de oudste een andere taal dan met de jongere. Taal is verbonden met emoties, en sommige kinderen kunnen zich buitengesloten voelen als ze een andere taal horen gebruiken.

■ Probeer plotse wijzigingen in het taalgebruik te vermijden, vooral voor kinderen van minder dan zes jaar. Ga niet ineens Frans met ze spreken als je dat nog nooit hebt gedaan. Volg nooit de raad van ‘experts’ die zeggen dat je moet ophouden met de taal die je met je kinderen spreekt.

■ Als je je goed voelt in een taal, stimuleer je kinderen dan om die taal met je te spreken. Ontmoedig ze als ze overgaan in een andere taal, door te vragen het te vertellen, of door ze de gepaste woorden aan te bieden. Dat is niet erger dan vragen dat ze ‘alsjeblieft’ zeggen als ze een koekje vragen.

■ Maak geen probleem van jullie taalgebruik en straf kinderen nooit omdat ze een taal gebruiken. Als je denkt dat je kind niet spreekt zoals het hoort, laat eerst een gehoortest afnemen voor je gaat twifelen aan het effect van de tweetaligheid in jullie gezin.